mentai. Tyrimų metu rasti ir 34 XVI a. pabaigos – XVII a. pradžios, XVII a. vidurio bei XIX a. vidurio – XIX a. II pusės plokštinių bei frizinių koklių fragmentai, 20 vienetų inventorintų stiklo dirbinių. Rasta 10 ypačiųjų radinių, daugiausia susijusių su vietoje XIX a. vykusia veikla (to laikotarpio muitinės plomba, grandinės fragmentas, spyna, gargažių fragmentų). Rasta ir gyvulių kaulų, kurie perduoti Vilniaus universiteto bioarcheologijos tyrimų centrui.

The Investigation at Bokšto St. 21A

During the 2020 investigation at Bokšto St. 21A in Vilnius, test pit 1 revealed 17th – mid-20th-century cultural layers up to 2 m thick overall (Fig. 1). Under a 25–30 cm thick layer of forest soil in the test pit lay a 50–80 cm thick, completely mixed 20th-century layer and under that, at a depth of 90–95 cm, an archaeologically valuable 50–80 cm thick, 18th–19th-century layer of fine sandy humus (Fig. 2). A 15–40 cm thick, very powdery, 17th–18th-century layer of construction rubble was found at a depth of 1.5–1.55 m in the layer (Fig. 3).

1 pav. Tyrimų vietų situacijos planas: 1 – 2020 m. žvalgytas plotas; 2 – 2020 m. perkasų vietos; 3 – rekonstruojama šiluminė trasa; 4 – užstatymo kontūrai 1938 m. plane. M. Mačiulio brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigation sites: 1 – area surveyed in 2020; 2 – 2020 trench sites; 3 – district heating line under reconstruction; 4 – structure contours in the 1938 plan.

Mindaugas Mačiulis

Tyrimai Pylimo gatvės rajone

2020 m. birželio–rugpjūčio mėnesiais Vilniaus senamiestyje esančioje Pylimo gatvėje, laikinai šiluminei trasai skirtų prieduobių įrengimo vietose iki projektinio gylio atlikti detalieji tyrimai bei žvalgymai. Taip pat pastatams Pylimo g. 5, Kalinausko g. 2A naujų šiluminės trasos įvadų vietose vyko detalieji tyrimai iki projektinių gylių. Tyrimų metu rankiniu būdu ištirtos 3 įvairaus dydžio perkasos. Iš viso perkasomis ištirtas 35,5 m^2 plotas. Laikinos šiluminės trasos įrengimo vietoje, skersai Pylimo gatvės važiuojamosios dalies iššvalgytas 13 m ilgio, 1 m pločio bei 0,7 m gylio plotas 1. Iš viso ištirtas 48,5 m^2 plotas (1 pav.).

Pylimo g. 5 / Kalinausko g. 2A. Kalinausko g. 2A, Pylimo g. 5 vieta patenka į istorinį Vilniaus 94 kvartalą. XVIII a. 4 dešimtmečio Fiurstenhofo miesto plane teritorijoje vaizduojami buvę mediniai (?) pastatai. Aplinkinė teritorija vaizduojama kaip buvę dirbami laukai. Sklypo P riba ribojasi su evangelikų reformatų valda (2 pav.). Tiriama teritorija intensyviau pradėta užstatinėti tik nugriovus miesto sieną. Šie pokyčiai atsispindi 1808 m. plane, kuriame užfiksuota dabartinė Pylimo gatvė, užstatyta perimetriniu užstatymu. Kitame 1808 m.

K. Grunerto miesto plane vaizduojami šioje vietoje buvę du pastatai – vienas medinis, kitas mūrinis. Kalinausko g. 2A / Pylimo g. 5 dabartiniai pastatai pastatyti XX a. pradžioje. Projekto autorius architektas Vaclovas Michnevičius. 1914 m. pastatai rekonstruoti, pertvarkyti fasadai, padidintos laiptinės.

Perkasoje 3, tirtoje prie pastato Pylimo g. 5 P sienos, po paviršinėmis cemento bei asfalto dangomis 15 cm ir 40 cm gylyje rasta XX a. vidurio bei XX a. pradžios grindinio fragmentų. Jie pakloti greta pastatų sienų. Po grindiniais 45 cm gylyje perkasoje rastas prie pastatų išorinių sienų susiformavęs XIX a. pabaiga – XX a. pradžia datuojamas statybinių griuvenų sluoksnis. Manoma, jog jis supiltas XX a. pradžioje vykdant vieną iš istoriniuose šaltiniuose minimų pastatų rekonstrukcijų. Iš viso sluoksnyje surasta įsimaišiusių 20 įvairaus laikotarpio radinių: 9 smulkios XIX a. – XX a. pradžiai būdingos keramikos šukelės, 1 Kuznecovų manufaktūros baltos masės keramikos šukelė. Taip pat surasta į sluoksnį įsimaišiusi XVII–XVIII a. keptuvės įmovos šukė, 6 XVI a. pabaigos – XVII a. plokštinių frontalinių koklių fragmentai, 2 žalvarinės vielos skardelės bei 1 stiklinio butelio fragmentas. 95–100 cm gylyje po šiuo sluoksniu perkasoje rastas iki 60 cm storio permaišytas XIX a. kultūrinis sluoksnis. Jis susiformavęs greta pastatų sienų. Jame surasti 75 radiniai: 11 XIX a. viduriui – II pusei būdingų neglazūruotos keramikos fragmentų. 17 XVIII a. vidurio – XIX a. glazūruotų keramikos fragmentų, 3 panašaus laikotarpio balto fajanso šukės, 1 Kuznecovų manufaktūros balto porceliano keramikos šukelė, 6 stiklinių butelių fragmentai. Tarp radinių surasta įsimaišiusios ir ankstyvesnės archeologinės medžiagos: 7 XVI a. pabaigos – XVII a. I pusės plokštiniai frontaliniai kokliai, 1 panašaus laikotarpio frizinio koklio, 1 XVII a. vidurio – XVII a. II pusės

2 pav. 1737–1739 m. Fiurstenhofo plane vaizduojama Pylimo g. 5 / Kalinausko g. 2A teritorija (apibraukta raudonai). M. Mačiulio brėž.

Fig. 2. The Pylimo St. 5/ Kalinausko St. 2A area (circled in red) shown on the 1737–1739 von Fürstenhoff plan.

3 pav. Perkasoje 3 rasta XX a. pradžios šviesłangio prieduobė iš P. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 3. The early 20th-century window well discovered in trench 3, as seen from the S

frontalinio plokštinio koklio fragmentas. Surasta 15 XVII–XVIII a. būdingos neglazūruotos miesto keramikos fragmentų, 13 panašaus laiko glazūruotos keramikos fragmentų bei 1 sidabrinis stalo šaukštelis. Perkasoje 40 cm gylyje rastas ir pastato išorės architektūrinis elementas: 100x70 cm dydžio bei iki 1,1 m aukščio buvęs pastato šviesłangio prieduobės fragmentas, sudarytas iš betoninio šulinio bei plytų (3 pav.). Jis, atlikus architektūrinius tyrimus, paliktas pirminėje savo vietoje jo neardant.

4 pav. Pylimo ir Klaipėdos gatvių sankirtoje vaizduojama situacija 1808 m. K. Grunerto plane (apibraukta raudonai). M. Mačiulio brėž.

Fig. 4. The situation (circled in red) at the intersection of Pylimo and Klaipėdos Streets as depicted in Karol Grunert's 1808 plan.

Pylimo ir Klaipėdos gatvių sankirta. Tyrimų vieta pateko į senamiesčio 28 istorinio kvartalo teritoriją. Kvartalas formavosi palei Trakų gatvę, jo V dalyje stovėjo miesto gynybinė siena ir pylimas, o gynybiniu grioviu tekėjo Vingrio upelis. Siena apribojo teritorijos plėtrą, todėl tik nugriovus ją, kvartalas ėmė sparčiau plėstis į V pusę. XVIII a. 4 dešimtmečio J. G. M. Fiurstenhofo Vilniaus miesto plane perkasos vietoje užfiksuoti dirbami laukai, šalia tekantis upelis ir gynybinė miesto siena. Šioje vietoje stovėjęs pastatas anksčiausiai kartografiniuose Vilniaus planuose vaizduojamas 1808 m., jo nebėra 1978 m. miesto planuose (4 pav.).

Pylimo ir Klaipėdos gatvių sankirtoje tirtoje 6x2 m dydžio ***perkasoje 1*** iš karto po paviršinėmis plytelių dangomis rastas ir iki 2,4 m aukščio atidengtas 6 m ilgio, 2 m pločio XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje statyto pastato vidinio rūsio sienų kampas (5, 6 pav.). Tai to paties pastato, kuris vaizduojamas 1808 m. ir vėlesniuose miesto planuose, liekanos. Nustatyta, jog prie rūsio sienų yra susiformavę iki 2,4 m storio griuvenų bei šlako sluoksniai, supilti XX a. viduryje, kai čia stovėjęs mūrinis pastatas buvo sugriautas, o viduje buvęs rūsys užpiltas. Sluoksniuose rasti 35 radiniai: 15 vienetų XIX a. – XX a. vidurio keramikos, 7 XX a. vidurio stikliniai buteliai, 12 įvairių architektūrinių buvusio pastato vidaus detalių bei puošybos elementų: cementinių grindų plytelių fragmentų, sienų ar lubų (?) karnizų fragmentų. 2,4 m gylyje prie pastato pamatų rastame apie 10 cm storio XX a. vidurio šlako sluoksnyje aptikta krosnies (?) metalinė apvali detalė bei 4 stiklo butelių šukės.

13x1 m dydžio ***plote 1***, žvalgytame skersai Pylimo gatvės važiuojamosios dalies, po 20 cm storio asfalto bei 30 cm storio cemento dangomis rastas iki 20 cm storio XX a. pradžios permaišytas juodžemio sluoksnis. Jame surasti 9 radiniai: 7 XIX a. pabaigos – XX a. I pusės keramikos šukelės, įsimaišęs 1 XVI a. pabaigos –

5 pav. Perkasoje 1 atidengtas XVIII a. pabaigos – XIX a. pradžios pastato sienos fragmentas iš R. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 5. A wall fragment, unearthed in trench 1, from a late 18th – early 19th-century building, as seen from the E.

XVII a. pradžios koklio fragmentas bei 1 panašaus laikotarpio buitinės keramikos šukė.

The Investigation in the Pylimo Street region

In 2020, an excavation (48.5 m^2 in total) and field survey were conducted down to a planned depth at the installation sites for temporary access pits for a district heating line on Pylimo Street in Vilnius. Excavations were also conducted at the sites of new district heating service lines to the buildings at Pylimo St.5 and Kalinausko St. 2A. During the investigation, 3 various-sized trenches were excavated manually (Fig. 1). The trench excavated at the intersection of Pylimo and Klaipėdos Streets revealed a fragment of a building that was depicted in the 1808 historical plans of the city but destroyed in the mid-20th century (Figs. 4–6). Trench 3, which was excavated between the buildings at Pylimo St. 5 and Kalinausko St. 2A (Fig. 2), revealed 2 layers of 20th-century paving and underlying 19th-century layers that formed beside the building during its reconstruction (Fig. 3).

6 pav. Perkasoje 1 atidengtas XVIII a. pabaigos–XIX a. pradžios pastato sienos fragmentas iš R. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 6. A wall fragment, unearthed in trench 1, from a late 18th – early 19th-century building, as seen from the E.

Ieva Masiulienė, Elena Pranckėnaitė

Basanavičiaus gatvė 10

2020 m. atlikti detalieji tyrimai Vilniaus senamiesčio (16073) teritorijoje, sklype J. Basanavičiaus g. 10. Sklypas yra už Vilniaus miesto gynybinės sienos, į V nuo Trakų vartų. Ankstyvuosiuose Vilniaus miesto planuose sklypo teritorijoje užstatymas nežymimas (1737 m. Vilniaus miesto planas, apie 1784–1790 m. Vilniaus miesto ir apylinkių planas, 1793 m. Vilniaus miesto ir priemiesčių planas, 1797 m. Vilniaus miesto ir priemiesčių planas). Remiantis istoriniais duomenimis, XVIII a. už Trakų vartų dominikonai turėjo didelį sklypą, kuriame vienuolyno lėšomis buvo pastatę dvarelį, o sklypas, esantis priešais (tikėtina, ir sklypas J. Basanavičiaus g. 10), gautas 1724 m. iš tėvų pranciškonų. XIX a. sklypas naudotas žemės ūkio reikmėms, o XX a. jame stovėjo mediniai sandėliai. Istoriniuose šaltiniuose J. Basanavičiaus gatvė iki XVIII a. pabaigos vadinta keliu arba traktu, vedančiu į Trakus ar Panerius, XIX a. – XX a. I pusėje – Didžiosios Pohuliankos arba tiesiog Pohuliankos vardu, o 1939 m., Lietuvos valstybei atgavus Vilnių, buvo pervadinta J. Basanavičiaus gatve. XVIII a. pabaigoje kampinė 1159 valda priklausė ponui Harteliui, o prie Vingrių gatvės joje tuo metu užrašytas